

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Херсонський державний університет
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти

Значення сімейних відносин для особистісного розвитку дитини
дошкільного віку

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня вищої освіти магістр

Виконавець:	студентка 2 курсу 212м групи денної форми навчання напряму підготовки 6.010101. Дошкільна освіта Шарай А. В.
Науковий керівник:	к.псих.н.,ст.вик. Фоміна І.С.
Рецензент	к.псих.н., доц. Казанникова О.В.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У КОЛІ СІМ'Ї	
1.1 Дослідження проблеми сімейного виховання у педагогічній науці та практиці.....	6
1.2 Сутність поняття «сім'я», «шлюб», «сімейне виховання».. ..	13
1.3 Завдання сімейного виховання дітей дошкільного віку.	18
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ОСНОВНИХ ПРОБЛЕМ І ОСОБЛИВОСТЕЙ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	22
2.1 Дослідження сімейних цінностей дошкільників.....	22
2.3 Ефективна співпраця дошкільних закладів освіти та сім'ї . . .	38
ВИСНОВКИ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	47
ДОДАТКИ	51
Додаток А.....	51
Додаток Б.....	53
Додаток В.....	56
Додаток Г Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського Державного Університету.....	59

ВСТУП

Наша Україна – молода перспективна держава, яка перебуває на шляху радикальних політичних, соціальних та економічних змін, обравши шлях переходу від тоталітарних ідеологій до свободи й демократії, національного відродження, цивілізованої, соціально зорієнтованої економіки, побудови нового громадянського суспільства.

Суверенній Україні потрібні громадяни, які мають глибоко усвідомлену життєву позицію. Виховати таких особистостей можна за умови розвитку національної освіти, в якій система виховання та навчання ґрунтується на ідеях народної філософії, засадах української етнопедагогіки, народознавства, основах християнської релігії, наукової педагогічної думки, сімейного виховання тощо.

Як усякий організований процес, сімейне виховання передбачає певну цілеспрямованість, наявність конкретних завдань. Оскільки в нашому суспільстві інтереси держави і батьків відносно підростаючого покоління збігаються, цілі і задачі суспільного й сімейного виховання ідентичні. Таким чином головною метою виховання дітей у родині є всебічний розвиток особистості, що поєднує в собі духовне багатство, моральну чистоту і фізичну досконалість. Досягнення цієї мети включає здійснення таких завдань, як фізичне, розумове, моральне, трудове, естетичне, патріотичне, правове, економічне виховання.

Розробка методологічних засад формування особистості дітей є провідною проблемою української психолого-педагогічної науки. Сімейне виховання сучасної дитини серед різноманітних теоретичних підходів у вирішенні цього питання займає одне з головних місць.

Так, однією з найважливіших педагогічних задач, визначених Законом України «Про дошкільну освіту», є виховання у дітей любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей українського

народу, а також цінностей інших націй і народів, свідомого ставлення до себе, оточення.

Базовий компонент дошкільної освіти, як державний стандарт, визначає ознайомлення дітей з поняттям «сім'я», «сімейні традиції», «спільне проживання», взаємна турбота, доброзичливість, любов, права та обов'язки членів родини, повага та гідне ставлення у сімейному колі.

Згідно Концепції дошкільного виховання, сім'я - унікальний соціальний інститут, який формує наступні покоління та виховує гідну зміну, що забезпечуватиме розвиток та процвітання як громадянина, так і всієї країни в цілому.

Вивченню сім'ї як соціального інституту та малої групи присвячено роботи А. І. Антонова, М. С. Мацковського, В. І. Медкова, А. Г. Харченко та ін.

Актуальність дослідження проблеми обумовлена загальною кризою сім'ї, яку відзначають психологи, педагоги, соціологи, демографи. Ця криза є доволі поширеною, виявляється у кількісних (зменшення показників народжуваності дітей, значна кількість розлучень, проблемних сімей) та якісних показниках (трансформація суспільних та сімейних цінностей, ослаблення виховної функції сім'ї, психологічні проблеми членів сім'ї).

Актуальність та значущість даної проблеми й зумовила вибір теми дослідження: **«Значення сімейних відносин для особистісного розвитку дитини дошкільного віку»**

Метою дослідження є обґрунтування та розкриття особливостей виховання сімейних цінностей у дітей дошкільного віку.

Об'єкт дослідження – система сімейних цінностей дитини дошкільного віку.

Предмет дослідження – особливості, завдання, проблеми і методи дослідження сімейних цінностей дитини дошкільного віку.

Згідно з метою визначено такі **завдання**:

- дослідити проблему сімейного виховання дітей дошкільного віку у педагогічній науці та практиці;
- з'ясувати сутність поняття «сім'я», «шлюб», «сімейне виховання»;
- виявити завдання сімейного виховання дітей дошкільного віку;
- визначити засоби і методи виховання у дошкільників сімейних цінностей;
- проаналізувати шляхи виховання у дошкільників любові до близьких;
- охарактеризувати ефективну співпрацю дошкільних навчальних закладів та сім'ї, як засобу сімейного виховання дітей дошкільного віку.

При проведенні дослідження використовувалися наступні **методи**:

- синтез застосовувався у вивченні об'єкта у його цілісності, у єдиному і взаємному зв'язку його частин;
- системний аналіз допоміг у вивченні об'єкта дослідження як сукупності елементів, що утворюють систему;
- конкретно-пошуковий (теоретичний аналіз та систематизація друкованих джерел з досліджуваної проблеми).

Магістерська робота **складається** зі вступу, двох розділів, висновків та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У КОЛІ СІМ'Ї

1.1. Дослідження проблеми сімейного виховання у педагогічній науці та практиці

Проблема сімейного виховання завжди посідає одне з провідних місць у вітчизняній педагогічній та філософській думці. У сучасній літературі сімейне виховання трактується як система виховання та навчання, що забезпечує всебічний і гармонічний розвиток дитини в колі сім'ї.

Перші системні концепції виховання та загально-педагогічні ідеї почали формуватися ще у рабовласницьку епоху. Занепад первісного ладу зумовив становлення нового історичного типу освіти.

Давньокитайський філософ Конфуцій у своєму вченні розмірковує про те, що стосунки батьків і дітей повинні бути пронизані людинолюбством, високою моральністю та добротворенням. Також йдеться про роль дорослих у вихованні дітей, важливості справедливих дій щодо них, значущість у їхньому вихованні родини, яку конфуціанство вважало моделлю суспільства.

У різні історичні часи низка вчених займалась проблематикою вивчення сімейного виховання. А саме: Ж.-Ж. Руссо, Й. Г. Песталоцці, Ф. Рабле, К. Ушинський, П. Лесгафт, П. Каптерев, І Сікорський, С. Русова та інші, не відомі, але не менш талановиті лікарі, педагоги, літератори, праці яких містять чимало порад для батьків.

За часів СРСР найвідомішими творами з сімейної педагогіки стали: "Книга для батьків" А.С. Макаренка і "Батьківська педагогіка" В.О. Сухомлинського, "Народна педагогіка" М. Стельмаховича.

На сьогоднішній день над проблемами сімейної педагогіки, соціальної роботи з молодими батьками працюють А.Й. Капська, З.Г. Зайцева, І.Д. Зверева. Педагогічні, новаторські ідеї, вищесказаних видатних вчених відіграють важливу роль у розвитку науки, педагогіки не лише у Європі, а й у всьому світі.

Епохальний внесок у розвиток теорії та практики сімейного виховання зробив Антон Семенович Макаренко – всесвітньо відомий педагог та письменник. Він першим в Україні започаткував використання термінів «педагогічна технологія» та «технологія організації виховного процесу». На думку вченого, сім'я – це єдиний колектив, причому колектив педагогічний і різновіковий, в якому головну роль для свідомого та відповідального виховання дитини дошкільника відіграють такі процеси, як прогнозування, моделювання, планування, проектування, організація взаємин.

Базою для системи виховання стала народна основа, рід. Загалом сім'я, зокрема багатодітна, стала основою організаційної технології виховної діяльності колективу. А.С. Макаренко вважав, що виховання дітей – найголовніша сфера суспільного життя [26, с. 37].

Вчений цілком і повністю присвятив своє життя вивченню цілої низки проблем сімейного виховання, а саме: сім'я як незмінна і обов'язкова основа всебічного виховання дитини, умови виховання, структура сім'ї та її виховне значення, роль батьків у вихованні дошкільника, види авторитету у родині, взаємозв'язок дошкільного навчального закладу, школи з сім'єю. На думку А. С. Макаренка, структура сім'ї, її образ життя відіграють вирішальне значення у формуванні самодостатньої повноцінної особистості [11, с. 83].

Безпосередньо одним з провідних факторів у вихованні дітей є поведінка батьків. Сутність виховання полягає не в розмовах з дитиною, не в безпосередній, а в опосередкованій дії на дитину: в організації сім'ї, житті дитини.

Виховна робота – це в першу чергу, робота організатора. Макаренко вважав, що керувати дитиною, спрямовувати її, а не оберігати від життя – це найголовніше завдання батьків [23, с. 102].

Важливо не те скільки часу батьки провели разом з дитиною, а те на скільки цей час виявився якісним для обох сторін.

Головне у вихованні – налагодження контакту, досягнення гармонії, взаємоповаги, взаємозв'язку між батьками та дитиною. Батькам не варто пускати процес виховання на самоплив, адже наслідки будуть мати негативний характер [25, с. 139].

Запорукою успішного виховання дитини за А.С. Макаренком, є ставлення батька до матері й навпаки, відношення батьків до свого малюка.

З появою дитини в сім'ї чоловік і жінка стають більш відповідальними й усвідомлюють те, що являються безпосереднім прикладом для наслідування.

Дитина – це стимул до саморозвитку, самовдосконалення. Педагог приділяє особливу увагу самовихованню батьків, вважаючи його найголовнішим методом у вихованні «батьківський контроль над кожним своїм кроком» [25, с. 153].

Велику увагу у своїй роботі Антон Семенович приділив аналізу та критиці форми псевдо-авторитетів батька і наполягав на тому, що авторитет повинен бути заснований на трудовому житті батьків, їх громадській позиції та поведінці в цілому, на їх обізнаності у житті дитини й допомозі їй та відповідальності за її виховання [24, с. 102].

Не підозрюючи того, батьки впливають на формування статевої ідентифікації дитини. Вони для неї приклад для наслідування, своєрідна модель. Перші прояви зацікавлення своєю статтю у дитини з'являються у віці до трьох років. Батьки поведінкою та словами виражають своє відношення стосовно певних подій, вчинків людей, формуючи таким чином моделі поведінки та моральну оцінку.

А. С. Макаренко вважав, що девізом кожної родини повинно бути:

«Почуття міри у всьому і перш за все – у проявах любові, тепла, ласки до дітей».

Діти – це квіти життя і від нас залежить, те якими вони зростуть.

Таким чином, можна зробити наступні висновки: А. С. Макаренко – видатний вчений, педагог, який все своє свідоме життя присвятив вивченню сім'ї, як інституту соціалізації. Виховання в колі родини повинно співіснувати з громадянським обов'язком та почуттями батьків, їх обізнаністю в житті дитини та відповідальністю за її виховання. Педагогом - новатором у сфері сімейного виховання є Василь Олександрович Сухомлинський. Людина з великої літери. З під його пера вийшло приблизно 30 книг і понад 500 статей, присвячених вихованню і навчанню дітей. Найбільш читаючими є такі твори: "Серце віддаю дітям", "Сто порад вчителю", "Як виховати справжню людину", "Методика виховання колективу", "Батьківська педагогіка", "Листи до сина", "Про виховання".

Книга усього його життя – "Серце віддаю дітям" була удостоєна Державної премії України посмертно. Праця-підсумок, в якій зібрано думки, переживання, турботи, тривоги, які відбувались упродовж багаторічної педагогічної роботи у школі [32, с.270].

Василь Олександрович Сухомлинський заснував унікальну педагогічну систему, що базується на основних принципах гуманізму, на визнанні особистості дитини найвищою цінністю, на яку повинні бути спрямовані процеси виховання і освіти.

Основне завдання гуманістичного виховання – це формування емоційної культури та естетичних почуттів у дитини. "Чим різкіший дисонанс між передбаченими, навмисними засобами виховання й засобами ненавмисними, які являють собою середовище для формування суспільних інстинктів людини, тим важче виховувати, тим важче формувати те, що в практиці зветься голосом совісті".

Наприкінці свого життя педагог-публіцист працював над шедевральною роботою, яка заслуговує міжнародного визнання. Її навіть можна назвати енциклопедією сімейного виховання "Батьківською педагогікою". Це настільна книга всіх тих батьків, яким не байдуже виховання, навчання і розвиток своєї дитини. "Батьківська педагогіка" складається із семи бесід, в яких йде мова про правильне виховання дитини.

Бесіда перша носить назву "До батьківства та материнства потрібно готувати з колиски". Суть її полягає в тому, що ні батьки, ні вчителі не вчать головному – жити. Найважливіша мудрість життя, яку повинен засвоїти кожен з народження – це людські взаємовідносини, їх розвиток.

В другій бесіді йде мова "Про громадську та моральну відповідальність батьків". Немає більшого щастя, аніж материнство і батьківство. Діти – це найдорожчий скарб у світі, сенс життя. Дивлячись на свою дитину, ми бачимо віддзеркалення самого себе. Виховуючи її, ми в першу чергу виховуємо самих себе. Дитина – це щастя, яке потребує кропіткої праця упродовж усього життя і від нас залежить те, якою вона зросте.

Третя бесіда присвячена "Баченню власного морального образу". Щасливі діти, зростають у тих батьків, які по-справжньому кохають один одного і шанобливо ставляться до інших людей. Кохати – це віддавати частину своєї душі, іншій людині, в обмін на це нічого не потребуючи.

В четвертій бесіді йдеться про те "Що возвеличує вас в очах ваших дітей". Сім'я - первинний осередок багатогранних людських відносин - моральних, духовно-психологічних, естетичних, господарських. Сухомлинський вважав, що: "Ми батьки, виховуємо своїх дітей передусім своїми взаємовідносинами. "

П'ята бесіда розповідає про те, що треба "Берегти в душі дитини віру в високе, ідеальне, непохитне". Коли дитина потрапляє до нашого світу, все для неї невідоме й нове. Перше, з чого починається пізнання світу – це материнська ласкава усмішка, її ніжні теплі руки та добродушний погляд;

відношення до дитини обох батьків та відносини між собою. З цього всього і складаються перші дитячі уявлення про добро і зло.

Бесіда №6 носить назву "Бережіть людську любов". Наймогутнішою силою виховання є любов. За допомогою любові батьки і діти відчують найтонші духовні потреби один одного.

В заключній сьомій бесіді йде мова про "Моральні цінності сім'ї".

Діти вчаться дивитися на світ батьківськими очима, в цьому і полягає могутня сила духовного виховання. Моральні цінності сім'ї створюються взаємовідносинами у родині, де тісно переплітаються любов, добро, обов'язки, праця, власний приклад [32, с. 292].

Узагальнюючи вище сказане, можна зробити наступні висновки: безцінний вклад в педагогіку зробив Василь Олександрович Сухомлинський. Він був неперевершеним психологом, дослідником людської душі, який при цьому досконало розумів тонкощі дитячої психології, світосприйняття дитини, переживання, почуття, прагнення і сподівання, мрії; надзвичайно добре знав психологію взаємин батьків з дітьми.

"Професором народної педагогіки" по праву можна вважать М. Г. Стельмаховича. Саме йому випала доля творити народну педагогіку. Він вважав, що педагогічна наука має опиратись на здобутки, духовні цінності народної педагогічної мудрості. Основна ідея народної педагогіки є рушійною силою для розвитку наукової педагогіки. Стельмахович вважав, що національні традиції мають найпотужніший пізнавально-виховний потенціал [33, с.49].

Широкого розголосу набули такі його праці: "Народна педагогіка", "Мудрість народної педагогіки", "Народна дидактика", "Педагогіка життя", "Народне дитинознавство", "Українська родинна педагогіка", "Теорія і практика національного виховання" та інші публікації.

Велику частину свого життя професор присвятив вивченню основних аспектів родинного виховання на засадах ідеалу української сім'ї. Його наукові дослідження в цій галузі мають не тільки теоретичне значення – це настільні книги всіх тих людей, які цікавляться проблемами виховання дітей у сім'ї. Вчений стверджував, що провідна роль у вихованні дитини належить батькам та рідній мові. Також великий вплив на формування світогляду й поведінки дітей мають дідусі і бабусі, брати і сестри, одним словом всі, ті хто оточує малечу [34, с.46].

Разом з тим М. Стельмахович робить акцент на тому, що батьківське виховання, яке здійснюється у життєдіяльності сім'ї, нерозривно пов'язане з долею самого народу.

Народне дитинознавство влучно характеризує психолого-педагогічні особливості дитини від народження до п'яти – шестирічного віку. Саме в цей час формуються фундаментальні якості людини, основи світосприйняття, ставлення до себе та до навколишнього світу. Кожний етап цього періоду неповторний і має свою індивідуальну специфіку.

Народна педагогіка наголошує на тому, що кожному віковому періоду дитини має відповідати спеціальне гуманне виховання - не втручання у розвиток, а співучасть у ньому.

М. Стельмахович дотримувався думки, усе прекрасне, що є на землі, бере свій початок з сім'ї. Родина являється першим соціальним середовищем, у якому відбувається становлення дитини, як особистості. Ще з малечку дитині треба прищепити любов до рідної мови, культури нашого народу, шанобливе ставлення до батьків, рідного краю, хліба, природи, збереження сімейних традицій, піклування про тих, хто цього потребує [35, с.14-19].

Педагогічна спадщина Мирослав Гнатович Стельмаховича багатогранна і надзвичайно багата. Він залишив свій визначний слід в історії української педагогічної думки як видатний науковий діяч в руслі народної

педагогіки, закономірностей і принципів національного виховання. Саме він зміг обґрунтувати зміст базових компонентів української народної педагогіки (українське родинознавство, народна виховна практика, народне дитинознавство, народна педагогічна деонтологія, народна дидактика).

Отже, дошкільне дитинство є фундаментальним періодом у формуванні особистості. Саме в цей час закладаються основні якості людини, основи світосприйняття, ставлення до себе та навколишнього світу. Завдяки інтенсивному розвитку фізіологічних та психологічних якостей дітей у цей віковий період (відбувається становлення мовленнєвої діяльності, мислення, уяви) це стає можливим. В період дошкільняти закладаються основи свідомості і самосвідомості (дитина усвідомлює суспільні цінності, починає керуватися в своїй поведінці моральними нормами). Зокрема, цей час є найсприятливішим для формування в неї першооснов сімейного виховання.

1.2. Сутність поняття «сім'я», «шлюб», «сімейне виховання»

Сучасні умови життя в Україні висувають перед освітою якісно нові завдання у сфері виховання дітей, тому сімейні відносини відчувають на собі певну трансформацію під впливом цілої низки факторів. Сучасна модель виховання враховує сьгоднішні тенденції, оскільки цього вимагають соціально-економічне становище країни, політична сфера життя, моральний і духовний стан українського народу, розвиток культури, науки. Саме в родині закладаються основи моральності людини, формуються норми поведінки, розкриваються внутрішній світ та індивідуальні якості особистості. Сім'я позитивно впливає не тільки на формування особистості, але і визнання своєї цінності, значущості, стимулює соціальну, творчу активність [8, с.13].

Упродовж XX – XXI століття сім'я, як соціальний інститут зазнав чималих змін, що торкнулися всіх аспектів існування.

На сьогоднішній день українське суспільство не зорієнтоване на формування та розвиток цінностей, які є основою сім'ї. Відсутність сімейного ідеалу призвів до того, що батьки і діти віддалились один від одного, що в свою чергу призвело до духовного зубожіння та конфлікту. Багато авторів прямо і опосередковано розглядають визначення сутності таких понять, як «сім'я», «шлюб», «сімейне виховання» в контексті дослідження сімейного виховання.

В.О. Сухомлинський вважав, що сім'я – це найменша клітина нашого суспільства, в якій відображається все життя нашої країни.

«Сім'я для дитини - це свого роду весь навколишній світ в мініатюрі, діюча модель людської поведінки»: писав А. Карлсон. Чим менша дитина, тим більше абсолютного впливу має на неї сімейний колектив. В тісному маленькому співтоваристві, спочатку відбувається біологічне народження організму, а вже потім соціальне становлення людини, як особистості.

Народження дитини дійсно можна вважати дивом. Це диво батьки творять своїми руками .

Беручи до уваги, те що сім'я виступає як певний соціальний інститут, слід зазначити, що єдиного для всіх галузей науки і законодавства визначення поняття «сім'ї» немає.

Спроба законодавчого закріплення поняття «сім'ї» була розроблена діючим Сімейним кодексом України, де розкривається сутність поняття загалом. Згідно ст. 3:

1. Сім'я є первинним та основним осередком суспільства.
2. Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки.

Подружжя вважається сім'єю і тоді, коли дружина та чоловік у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми та з інших поважних причин не проживають спільно.

Дитина належить до сім'ї своїх батьків і тоді, коли спільно з ними не проживає.

3. Права члена сім'ї має одинока особа.

4. Сім'я створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства [30, с.2].

Ось як тлумачить Вікіпедія поняття «сім'ї»: - мала соціальна група, яка утворилась завдяки шлюбу чоловіка та жінки, їхніх дітей (власних або усиновлених), інших осіб, пов'язаних родинними зв'язками з подружжям, кровних родичів, які проживають разом на спільній території. Життєдіяльність родини здійснюється на основі спільного побуту, економічного, морально – психологічного укладу, навчанні, вихованні дітей, спільній відповідальності. Сім'я, як первинна соціальна група забезпечує соціалізацію дитини, її реалізацію як особистості [21, с.8].

Сім'я – це інтегрована, багатогранна система міжособистісних відносин, яка набагато складніша ніж шлюб. Різниця полягає в тому, що сім'я об'єднує не тільки чоловіка дружину, але й їх дітей, а також інших родичів та близьких. Крім того, сім'я являється соціальною клітиною суспільства, є дуже близькою до "оригіналу" моделі всього суспільства, в якому вона існує. Сім'я - один з найважливіших соціальних інститутів, який дуже важливий для держави, адже тільки в родині виростає повноправний член суспільства.

Як доведено основоположниками історичного матеріалізму, сім'я є продуктом історичного розвитку суспільства, в якому відображаються найважливіші суспільні процеси. В той же час сім'я – дзеркало громадських досягнень в сфері розвитку особистості.

Більша частина сучасних сімей створюється на основі шлюбного союзу. В такій сім'ї з самого початку створення є все необхідне для розвитку цієї малої групи до рівня справжнього колективу, а саме: спільні потреби та інтереси, які не суперечать суспільству; взаємодопомога та співробітництво

Слово "шлюб" походить від давньослов'янського "сьлюб" — урочиста обіцянка. "Слюбитись" — означає домовитись.

Шлюб - це ж чоловіком і жінкою, направлений на створення сім'ї.

Шлюб - суспільно визнаний і санкціонований юридично союз, який має на меті створення сім'ї, її узаконення в суспільстві.

Шлюб - це соціальна форма відносин між чоловіком і жінкою, як подружжя.

Мистецтво виховання – не односторонній процес. Перетворить рутинні батьківські обов'язки в справжнє покликання, можна тільки в повсякденному спілкуванні з дитиною, у взаємодії і взаємовпливі [36, с.28].

Сімейне виховання – це впершу чергу самовиховання.

В одному з листів Л. Н. Толстого можна прочитати наступне: «Я думаю, что не только трудно, но невозможно хорошо воспитать детей, если сам дурен; и что воспитание детей есть только самосовершенствование, которому ничто не помогает столько, как дети... Все воспитание состоит в большем и большем сознании своих ошибок и исправление себя от них» [37, с.195].

Сімейне виховання – це особливий вид мистецтва. Адже, ще в давнину говорили про те, що дитина – це не посудина, яку треба наповнити водою, а факел, який слід підпалити. Щоб палав факел безкорисливості і самовідданості, громадянськості і відповідальності, батькам необхідно постійно і цілеспрямовано працювати над собою, самовдосконалюватись.

Творчий підхід до сімейного виховання передбачає психологічну готовність батьків до ролі вихователів. Ця готовність включає в себе розуміння складності задач, які виникають в зв'язку з формуванням майбутнього повноправного члена суспільства.

Знаходячи в собі силу і сміливість усвідомити кінцеву мету виховного процесу, де моральні норми суспільства являються ціннісними орієнтирами, батьки усвідомлюють саму суть виховання і докладають чимало зусиль для того, щоб цей процес став єдиним можливим і бажаним способом життєдіяльності в родині. Виховання проявляється у щоденному спілкуванні батьків з дітьми, не вимагаючи при цьому додаткового часу та особливих педагогічних зусиль та прийомів [2, с.214].

Щаслива посмішка маленької крихітки здатна залагодити будь-які сімейні міжусобиці, зберегти між подружжям теплі відносини, зробити з них єдине ціле. Дуже багато може дитя в пелюшках. Головне – спільна мета, спільне бажання обох батьків стати щасливою родиною і подарувати незабутнє дитинство своєму нащадку.

Грані батьківського таланту – це досконале знання своєї душі, свого тіла; вміння оцінювати свої заслуги і недоліки; нещадність до власних слабкостей; рішучість зробити те, що завідома не виходить; віра в величезні можливості самовиховання; самореалізація.

Отже, сім'я - це інтегрована, багатогранна система міжособистісних відносин, яка набагато складніша ніж шлюб. Різниця полягає в тому, що сім'я об'єднує не тільки чоловіка дружину, але й їх дітей, а також інших родичів та близьких. Крім того, сім'я являється соціальною клітиною суспільства, є дуже близькою до "оригіналу" моделі всього суспільства, в якому вона існує. Шлюб - суспільно визнаний і санкціонований юридично союз, який має на меті створення сім'ї, її узаконення в суспільстві.

1.3 Завдання сімейного виховання дітей дошкільного віку

«Не навчиш дитину в пелюшках – не навчиш у подушках», - говорять в народі. Дійсно, сім'я для дитини – це первинний осередок соціалізації, джерело підтримки, як моральної так і матеріальної, засіб збереження і передання сімейних культурних цінностей, традицій.

Я. А. Коменський писав: « В перші роки дерево випускає із свого стовбура всі основні гілки, які воно буде мати і яким пізніше прийдеться тільки розростатися. Значить, таким же чином, чому б не хотіли навчити людину на її користь – все це повинно бути подано їй в першій школі».

«М'який віск можна ліпити, надавати йому нову форму, але якщо він затвердне, то його легше перетворити в порошок», писав славнозвісний педагог.

Вирішальне значення для дитини першого року життя має розвиток знань, умінь, навичок. Саме в цей період життя, батьки повинні дати дитині якомога більше інформації про навколишній світ. Дитина першого року життя здатна швидко сприймати все те, чому її вчать. Адже відбувається стрімкий розвиток мозку. В перші пів року після народження мозок досягає 50% дорослого потенціалу, а до трьох років 80% маючи при цьому високу пластичність. «За перші шість років діти дізнаються в три рази більше, ніж за все наступне життя», ділився своїми домислами видатний американський дитячий лікар Глен Доман.

Досліджуючи особливості дитини від 0 до трьох років вчені дійшли висновку, що ранній розвиток дитини готує її мозок до навантажень у майбутньому. Цей вік прийнято вважати віком геніїв, бо саме тоді творяться таланти, а не народжуються, як дехто схильний думати. « Ні одна дитина не народжується генієм, і ні одна – дурнем. Все залежить від стимуляції і ступеня розвитку головного мозку у вирішальні роки життя. Це роки від народження до трирічного віку», писав Масару Ібука, інженер за професією, який вивчав питання раннього інтелектуального розвитку дитини.

Знання, уміння, навички – це свого роду коріння, чим воно міцніше, тим впевненіше почуває себе людина в житті. Батьки – найперші педагоги, а батьківська педагогіка – це фундамент, основа всієї педагогічної теорії і практики [5, с.105].

«Нехай жінки розуміють, що вони, пораючись біля колиски дитини, запроваджуючи ігри її дитинства, навчаючи її уста лепетати, стають головними будівничими суспільства». Ця золота, крилата фраза належить М. І. Пирогову, в ній виражена основна спрямованість роботи матері. Саме мати повинна з народження вводити дитину у світ прекрасного.

В утробі матері малеча починає реагувати на звуки зовнішнього світу. Згодом вона відображає мамин настрій, поведінку. Тому батьковим обов'язком є підтримання оптимальної, позитивної атмосфери в сім'ї. Експериментально доведено, що через органи слуху, ритмічні звукові хвилі впливають на мозок, спонукаючи його до інтелектуальної активності. Тому дуже важливо, яка саме музика звучить у кожній домівці, чи співають батьки дитині, чи читають чарівні казки й поезію.

Діти – немов пуп'янок на трояндовому куці, якому необхідна краплинка цілющої ранньої роси і ніжний сонячний промінчик.

«Камінь шліфують, а людину виховують», говорить народна мудрість. Сім'я починає впливати на дитину з перших днів життя. Спосіб життя, характер спілкування, домашнє оточення, все це – формує початкові звички, які відобразяться на поведінці дитини в подальшому житті.

Головною умовою сімейного виховання є надійний фундамент сім'ї, що ґрунтується на її авторитеті, подружній вірності, любові до дітей, їх вихованні, материнському покликанні жінки, піднесенні ролі батьків у створенні та захисті домашнього вогнища [7, с.4].

«Тіло, душа, розум – ось три кити батьківської педагогіки» - писав професор народної педагогіки М.Г Стельмахович. Фізичне виховання має на меті зміцнення здоров'я, сил, правильний фізичний розвиток дитини в

цілому. Духовно – моральне виховання передбачає виховання у дітей високих почуттів моральності, чесності, гідності.

Правильне батьківське виховання розкриває перед дітьми широкий горизонт можливостей.

Сімейне виховання – це свого роду мистецтво, яке твориться завдяки батьківській інтуїції. Інтуїція забезпечує безпосереднє відображення дійсності, передає суб'єктові сприйняття несвідомим шляхом. Завдяки інтуїції один і той самий вчинок дитини в різні проміжки часу отримує абсолютно різну окраску, сприймається зовсім по різному.

Інтуїція – важливе зв'язне виховного процесу. Для того, щоб інтуїтивні здібності батьків розвивались, вони повинні зосереджено стежити за проявами характеру своєї дитини, при цьому намагаючись не залишати без уваги її суперечливі реакції, розуміючись на індивідуальних особливостях свого чада [3, с. 365].

Щоб батьківський обов'язок став провідною потребою, дорослому необхідно розвивати в собі здібності до саморегуляції, самоврядування. Здатність до саморегуляції, вміння володіти собою - одна з найважливіших сторін в структурі особистості. Особливості темпераменту, властивості нервової системи накладають свій відбиток на поведінку. Якщо батьки можуть правильно оцінити своє вміння стримуватись, пригнічувати негативні емоції, то вони можуть виробити прийнятні шляхи для вдосконалення саморегуляції.

Основою виховного таланту є любов до дитини. Чи дійсно любов до дитини народжується одночасно з її появою на світ? На це питання однозначної відповіді немає. Існують мами, які люблять маля задовго до його народження. Є такі, у яких любов до дитини дозріває по мірі того, як ростуть і ускладнюються турботи про неї.

Батьківський інстинкт проявляється по різному в окремих індивідів в залежності від особистісних та індивідуальних особливостей, виховання,

статі, віку і багатьох інших факторів. Батьківський інстинкт і любов до дитини – це не одне й те саме. Любов до дітей належить до найбільш складних, вищих, суто, людських почуттів, хоча в якості біологічної основи можна розглядати інстинкт як продовженням роду, захисти потомства. Любов до дітей – це соціальне, моральне почуття, яке не дається людині від народження, а розвивається по мірі зростання її особистості. «Любовь к ребенку, как и всякая великая любовь становится творческой и может дать ребенку прочное, истинное счастье, когда она усиливает размах жизни любящего, делает из него полноценного человека, а не превращает любимое существо в идола, - писал Ф. Е. Дзержинський своїй коханій дружині. – Любовь, которая обращена лишь к одному лицу и которая исчерпывает в нем всю радость жизни, превращая все остальное лишь в тяжесть и муку, - такая любовь несет в себе яд для обоих...» [15, с. 182].

Отже, головною метою виховання дітей у родині є всебічний розвиток особистості, що включає в себе духовне багатство, моральну чистоту і фізичну досконалість. Досягнення цієї цілі має на меті здійснення таких завдань, як фізичне, розумове, моральне, трудове, естетичне, патріотичне, правове, економічне виховання.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ОСНОВНИХ ПРОБЛЕМ І ОСОБЛИВОСТЕЙ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1 Дослідження сімейних цінностей дошкільників

У сучасному світі досить велика увага прикута до проблеми сімейних цінностей у життєдіяльності дитини дошкільного віку, як рушійної сили її психологічного і фізичного розвитку.

Найважливішою функцією сім'ї в області духовного життя є виховання дітей. Ефективність виховання залежить головним чином від повсякденної поведінки батьків, їх спілкування один з одним. Сім'я виховує безпосередньо атмосферою, мікрокліматом, своїм середовищем. Атмосфера родини накладає свій відбиток на набутті в ранньому дитинстві звички, стиль спілкування, форму вираження своїх почуттів, манеру поведінки.

Природні, історично сформовані взаємини в сім'ї переломлюються в системі міжособистісних відносин членів цієї малої групи. У кожній групі, в яку входить людина, вона грає ту чи іншу роль, у неї є свої права і обов'язки, вона командує або підпорядковується. Часто батько вдома поступається обов'язками лідера матері, хоча в той самий час на роботі він з явним задоволенням вимагає від співробітників беззаперечного підпорядкування [9, с.189].

Главою родини стає, той хто відрізняється більш прогресивними в моральному відношенні поглядами; не той, чії особистісні якості створюють йому заслужений авторитет, а той хто активніший, наполегливий, хто більше прагне до лідерства. Він і нав'язує сім'ї свої установки.

Дошкільник зазвичай зорієнтований не на ділового лідера, а на емоційного; на того з батьків, з яким налагоджено безпосередній контакт. Дуже важливо щоб цей член сім'ї був морально зрілою людиною. Тепло сімейного вогнища, інтимність, довірливість взаємин - залежать від психологічної сумісності членів родини. Сімейні зв'язки відрізняються від інших сфер життєдіяльності людини тим, що члени сім'ї при будь-яких обставинах потрібні один одному.

Тип сімейних взаємин в значній мірі визначається емоційною зрілістю подружжя, глибоким проникненням у внутрішній світ іншої людини, умінням розпізнавати і цінувати душевні якості. «Подлинная сущность любви состоит в том, чтобы отказаться от сознания самого себя, забыть себя в другом «я» и, однако, в этом исчезновении и забвении впервые обрести самого себя и обладать собою». Ця крилата фраза належать великому німецькому філософу Гегелю. Її можна поширити не тільки на взаємовідносини чоловіка і дружини, але і на ставлення батьків до дитини. Нехай у малюка буде своє місце в родині, нехай він постійно відчуває повагу до себе як до рівноправного члена колективу. Дошкільник повинен бачити себе в структурі сімейних відносин не центром, навколо якого обертаються всі помисли і сподівання, а так само значущим для інших, як і вони є для нього. Відчути з дитинства свою необхідність, значимість для близьких - запорука формування направленості на інших людей [4, с.300].

Дошкільний вік сенситивний до виховання. Сенситивність (від латин. *sensitivus* — чутливий, від *sensus* — відчуття) — психодинамічна властивість особистості, що характеризує її міру чутливості до явищ дійсності. Відомий вітчизняний психолог Л.С. Виготський свого часу висунув єдину концепцію сенситивних періодів в інтелектуальному розвитку особистості, якій немає рівних по сьогоднішній день. В ній йде мова про сенситивність розвитку через взаємодію біологічного і соціального. Дана концепція дає можливість будувати власні уявлення про те що є періодом стійкого балансу між біологічними і соціальними факторами, які накладають відбиток на онтогенез дитини і створюють умови для розвитку певних психічних функцій [17, с.189].

Сучасні психологи схильні до думки, що сенситивні періоди займають провідне місце в моральному розвитку особистості та формуванні ціннісних орієнтирів. Опановуючи певні цінності дитя через незначний проміжок часу починає самостійно оперувати цими цінностями в різних

видах діяльності, поступово набуваючи життєвого досвіду реалізуючи їх. Дошкільник, неначе губка, яка поглинає як хороше, так і погане. Все залежить від того в якому середовищі він знаходиться. Сімейні цінності продукують поведінкові звички, погляди, які в майбутньому стають компонентами характеру [19, с.12].

У період старшого дошкільного віку, коли поняття "можна" і "не можна", "добре", "погано" сприймаються осмислено, необхідно домогтись, щоб дитина дотримувалась основних правил поведінки як в присутності дорослих, так і в їх відсутність. Це важливо тому, що незабаром діти підуть до школи, де від них вимагатиметься більше самостійність в спілкуванні з дорослими і однолітками, на уроках і в повсякденному житті. Відповідно до цього, якими моральними установками дитина буде при цьому керуватися, залежить від її виховання.

У цей період дорослі формують у дітей такі якості, як: відповідальність за власну поведінку, організованість, почуття товарищкості, доброзичливості, комунікабельності. Саме вони в подальшому допоможуть правильно себе поводити.

До шести років у дітей розширюються і поглиблюються знання про навколишній світ, тому ускладнюються завдання морального виховання.

Велике значення має виховання у дітей працьовитості, заощадливості, акуратності, вміння помічати безлад і усувати його за власною ініціативою. Дитина повинна розуміти, що в кожному році вкладено працю багатьох людей, тому зобов'язана дбайливо ставитися до громадського майна, до всього, що оточує її будинок, вулицю, громадське місце [27, с.112].

Виховання маленької дитини розпочинається з прищеплення їй корисних звичок, які організують її поведінку, спілкування з дорослими та однолітками.

Моральні поняття, які криються за зовнішніми формами поведінки, осягаються дошкільником не відразу, тому формування у дитини моральних основ поведінки представляють найбільшу складність для педагога і батьків. Перед дорослим виникає завдання тренувати дітей не тільки в умінні зовні виглядати вихованим, але і в добрих людських проявах [38, с.308].

Які важливі моральні якості повинні бути в наших дітях?

Ввічливість. Вона є окрасою людини, робить її привабливою, викликає в оточуючих почуття симпатії. Недарма прийнято вважати її однією з ознак вихованості і не випадково став крилатим вислів: "Ніщо не коштує так дешево і не цінується так дорого, як ввічливість". Без неї не можливо уявити стосунків між людьми.

Ввічливість дітей повинна ґрунтуватись на щирості, доброзичливості, повазі до оточуючих, інакше вона перестане бути ознакою моральної поведінки. Не можна вважати дитини ввічливою тільки тому, що вона говорить "спасибі" коли встає з-за столу або подає стілець дорослому, звертаючись до нього, вимовляє обов'язково "будь-ласка".

До звичайних проявів ввічливості дітьми (вмінню вітатися, прощатися, дякувати) не слід підходити формально. Дякувати можна по-різному: сухо, з почуття обов'язку, недбало, а можна і тепло, привітно, з почуттям вдячності. Важливо, щоб будь-який прояв ввічливості став для дитини добре усвідомленою необхідністю. Ввічливість набуває цінності, якщо проявляється дитиною за велінням серця.

Делікатність. Людина наділена цією властивістю, ніколи не завдасть незручностей оточуючим людям, не дасть приводу відчувати власну перевагу своїми діями. Вона не стане нав'язуватись, задавати недоречні запитання або проявляти зайву цікавість. В її присутності кожен відчуває себе природно, просто, невимушено.

Зачатки делікатності сягають своїм корінням глибокого дитинства. Іноді батьки затримують проростання цієї дорогоцінної властивості характеру недостатньою вимогливістю до дітей, поблажливо ставляться до того, що дитина шумно поводить себе в громадських місцях: бігає в поліклініці, заглядає в кабінет лікаря. Дуже часто батьки неправильно оцінюють прояви дитячої безпосередності.

Чуйність. Це моральна якість людини, яка виражається в ставленні до оточуючих. Чуйність проявляється в турботі про людей, умінні прийти на допомогу. У сім'ї батьки повинні вчити дітей проявляти цю якість в справах. ("Допоможи бабусі"; "Поділись з братом"), розвивати вміння співчувати ("Мама втомилася, не шуми, грай тихо").

Відчуття ритму. Являється регулятором вчинків. Такт допомагає визначити грані, коли вступати в розмову, коли промовчати, що можна і добре, а що неприпустимо і погано, як вирішити гостру ситуацію, щоб не образити людину, як відстояти свою позицію і в той же час не принизити, образити самолюбство інших.

Старшому дошкільнику при цілеспрямованому вихованні має бути властиво елементарне почуття такту. Воно проявляється в тому, щоб не наполягати на негайному виконанні свого бажання, якщо дорослий відмовляє, в умінні почекати, поступитися, не перебивати розмову дорослих, зважати на настрій і можливості близьких людей. Дитина повинна вміти поводитися етично по відношенню до оточуючих людей, не ображаючи їх людську гідність.

Діти не завжди можуть вести себе тактовно в силу не сформованості моральних понять, імпульсивності, невміння застосовувати знайомі правила в несподіваних ситуаціях. Такт як моральну основу відносин з людьми слід формувати якомога раніше. Вихователь радить батькам, щоб вони зберігали деяку дистанцію. А. С. Макаренко говорив про те, що між дорослим і дитиною потрібна не тільки близькість, але і деяка відстань. Не

можна, щоб дитина допускала панібратство у відносинах з батьками, інакше ознаки вихователя і вихованця стираються, дитині важко визначити рамки дозволеного.

Люб'язність. Необхідно домагатися від дітей того, щоб люб'язність, увага, допомога оточуючим виявляється у них з кращих намірів. Старші дошкільнята вже здатні зрозуміти, що значить бути люб'язним. Наприклад: вміти запропонувати допомогу не чекаючи, коли звернуться з проханням. Необхідно підказувати дитині в тих випадках, коли вона може проявити люб'язність: підняти упущену річ, притримати двері, пропустивши вперед себе старшого або меншенького.

Скромність. Це моральна риса особистості - показник справжньої вихованості. Скромна людина веде себе просто, природно, з гідністю. Скромність супроводжується повагою і чуйністю до людей, високою вимогливістю до самого себе. Скромність потрібно виховувати у дитини з малих років. Людина, яка не навчена стриманості, скромній поведінці в дитинстві, пізніше здобуває цю якість непосильною працею.

Необхідно формувати у дітей уміння зважати на думку більшості; робити добрі справи не заради похвали, а тому, що інакше бути не може; навчати дітей не хвалитися своїми успіхами, красивим одягом або іграшкою. Дітей, що не володіють скромністю, хвалити рідше ("Не тільки ти так вмієш, а й інші теж").

Як би не намагався педагог прищепити своїм вихованцям риси скромності, без співдружності з батьками це завдання нездійсненне. Обов'язок вихователя - пояснити батькам, що поведінка дитини - результат виховання. Якщо дітей своєчасно не привчати вести себе скромно, то до моменту переходу в школу вони стають шумними, розкутими, не вміють підкорюватись правилам поведінки. Такі діти не відчують незручностей, коли дорослі робить їм зауваження [10, с.228].

Товариськість. В її основі лежать елементи доброзичливості, привітності до оточуючих - неодмінні умови формування у дітей культури взаємин. Дитина, що відчуває радість від спілкування з однолітками, з готовністю поступиться іграшку товаришеві, аби бути поруч з ним, для неї проявити товариськість природніше, ніж зухвалість, різкість. У цих проявах - витoki поваги до людей. Комунікательна дитина швидше знаходить місце в дитячому колективі.

Дисциплінованість. Вона проявляється у вчинках.

Узагальнюючи усе вище сказане, можна зробити наступні висновки: з дитячого віку необхідно формувати у дитини якості, характерні для сучасного людини: здатність бути активним, дисциплінованим, товариським, проявляти ініціативу, самостійність, колективізм, бути патріотом своєї країни. Педагог повинен в доступній для батьків формі пояснити, наскільки важливо, щоб діти виконували вказівки з розумінням необхідності цих якостей.

Маленькому громадянину нашої держави належить стати творцем нового життя, ось чому важливо в дошкільному віці сформувати у дитини почуття відповідальності за власну поведінку.

Констатувальний етап експериментального дослідження був здійснений на базі ДНЗ «Сонечко» Киселівської сільської ради. Складався з трьох блоків. Метою першого блоку було визначити, чи оперуються діти ціннісними орієнтирами, такими як: «сім'я», «щастя», «здоров'я», «дружба», «співпереживання», «самостійність», «гроші». Другий блок мав на меті виявити відмінності в ставленні до дитини батька і матері. Третій блок був спрямований на визначення особливостей поведінки батьків і дітей в конфліктних ситуаціях.

Для детальної розробки даного дослідження була використана «Експрес діагностика сфери ціннісних орієнтацій дошкільника», авторами якої є Т. О. Піроженко, С. О. Ладивір, К. В. Карасьова, Л. І. Соловійова.

Також було розроблено метод спостереження за поведінкою, вчинками дітей дошкільного віку. Для усвідомлення дітьми моральних норм і правил було взято методику «Закінчи історію» (Л. А. Головей, Е. Ф. Рибалко). Всі дослідження проводились з дітьми старшого дошкільного віку в індивідуальному порядку. Кількість учасників задіяних в дослідницькому процесі - 15 осіб.

У ході першого етапу свого дослідження ми дійшли висновку, що перші моральні ціннісні якості дитини формуються в процесі виховання в сім'ї. Виховання дітей у родині має міцно опиратись на конкретну систему орієнтирів, духовних цінностей. Саме від них залежить, те як дитина буде сприймати навколишній світ, як мислитиме, що буде викликати у неї співчуття чи ненависть. Лише ціннісні орієнтири мають змогу допомогти прийняти правильні рішення у різних життєвих ситуаціях.

У ході проведеного нами опитування, слід зауважити те, що батьки хочуть бачити своїх дітей розумними, вихованими, доброзичливими, чесними, чуйними, добрими але далеко не всі беруть участь у формуванні цих якостей у свого чада.

Сучасний інформаційний простір дає хибне направлення про те, що в житті людини акцентується увага на розумових здібностях, кмітливості, аніж на доброті, чесності та справедливості. Тому батьки з самого раннього дитинства зосереджуються на формуванні у дітей інтелектуальних успіхів, а не моральних [14, с.41].

Статистика говорить про те, що більшість батьків вважає ідеальним для своєї дитини, такі якості як: посидючість, зосередженість, самостійність, бажання навчатись, старанність, добросовісність. Ці якості безпосередньо і опосередковано впливають на інтелектуальні можливості дитини, її розвиток.

Вивчаючи ціннісні орієнтації дітей дошкільників, нас зацікавило як саме формуються ціннісні орієнтири в сім'ї, що вони включають в себе.

Тому у своєму дослідженні ми виділили сім ступенів ціннісних ставлень, які на нашу думку більше за все тісно пов'язані й переплітаються з сімейним осередком. Це такі ціннісні поняття, як: здоров'я, сім'я, щастя, дружба, співпереживання, самотійність, гроші.

У ході використання експрес методики діагностики сфери ціннісних орієнтацій дошкільників отримали наступні результати:

Табл. 2.1

Поняття	«0» балів	«1» бал	«2» бали
Сім'я	11,0	44,5	44,5
здоров'я	6,26	6,26	87,48
Щастя	10,53	10,53	78,94
Дружба	6,26	15,79	77,95
співпереживання	64,0	9,0	27,0
Самотійність	36,81	21,06	42,13
Гроші	-	6,26	93,74

Аналіз отриманих результатів свідчить про те, що діти старшої групи краще за все зорієнтовані в таких понятійних цінностях як: сім'я, здоров'я, щастя, дружба, гроші. Виникають труднощі в розумінні і поясненні таких понять, як: «співпереживання», «самотійність». Дослідження виявило те, що дошкільнята розуміють, що означає поняття «сім'я» і описують це так: мікрокосмос завдяки якому вона набирається сил і енергії, навчається мудрості, знанням, умінням і навичкам.

Зосереджуючи увагу на таблиці, можна побачити те, що більшість дітей старшого дошкільного віку (44,5%) дає узагальнене пояснення цьому поняттю. Найпоширенішими були такі відповіді: «Родина - це люди, які живуть разом і дуже щасливі», «Всі дружно живуть в сім'ї, не сваряться, а головне, що тато допомагає мамі», «Родина – це коли дуже весело».

Від 44,5 % інших дошкільнят можна почути наступні вислови: «Коли тато, мама, бабуся...», «Мамуля, папуля, сестра, родичі», «Тато, мама, я».

Достеменно діти не могли пояснити, що таке сім'я і для чого вона потрібна.

Щодо розуміння поняття «здоров'я» в загальному результаті можна наголосити на тому, що це для дітей свого роду підтримка інтересу до занять з фізичної культури, потреба в систематичному гігієнічному догляді за своїм тілом та в щоденній активній діяльності, участі в рухливих іграх, дотриманні режиму дня.

87,48 % дітей пояснили це поняття за вищою, двобальною шкалою, даючи при цьому узагальнене пояснення. 12,52% пояснили це поняття згідно ситуації, зображеній на обраній картинці.

Що ж таке щастя ? 78,24% дітей можуть оперувати цим поняттям, давати узагальнююче визначення. «Щастя, коли посміхаються мама і тато», «Щастя, коли в сім'ї лад», «Щастя, коли нічого не болить». 10,53% дітей не можуть зробити своїх висновків відповідно до ситуації, яка зображена на малюнку.

Під час опитування, запам'яталась дівчинка Настя, яка сказала, що: «Щастя – в грошах, адже на них можна купити все на світі». Слова цієї маленької дівчинки змусили нас замислитись і прийти до висновків про те, що сучасні батьки вміють радіти лише матеріальним благам, надаючи їм при цьому пріоритетного значення в своєму житті. Дивлячись на приклад батьків і дитина навчається радіти переживанням, пов'язаних з їжею, одежею, житлом.

Якщо ж батьки отримують задоволення від спілкування з друзями, родичами, кохають один одного, вміють любити і поважати інших, знаходять щастя в простих речах, то і дитина сприймаючи це, як вищу цінність життя, навчається брати від життя все найкраще.

Дружба – це одна з форм міжособистісних відносин. Дружні відносини, спільна діяльність дітей в дошкільному навчальному закладі забезпечує закріплення у дітей позитивних моральних вчинків, сприяє формуванню моральних норм. Дружба, дружні стосунки є основою спілкування з однолітками. Саме в дошкільному віці дитина отримує перші

уявлення про форми спілкування людей, їх відношення один до одного, вчиться диференціювати вчинки [12, с.14].

77,95% дітей свідомо обґрунтували поняття «дружба». 15,79 % дітей пояснили це поняття відповідно до ситуації, яка була зображена на малюнку.

«Співпереживання» - поняття, яке змусило малят замислитись. Тільки 27,0 % дітей змогли узагальнено пояснити значення «співпереживання». 64,0% дітей зовсім не змогли вибрати відповідну картинку і надати пояснення.

«Самостійність» - одна з головних якостей особистості, суть якої полягає в тому, що є конкретно поставлена мета, лише докладуючи максимум зусиль можна її досягти. Набуття практичного досвіду, розвиток когнітивної спрямованості в дитини – дошкільника стає поштовхом до самостійності. Від того, як саме дитина засвоїла правила поведінки, залежить які в неї подальші можливості для ініціативності і самостійності і застосуванні їх у нових умовах.

42,13% дошкільнят мали змогу узагальнено пояснити дане поняття. 57,87% дітей розуміють це поняття відповідно до ситуації зображеній на малюнку, при цьому даючи неправильне пояснення, плутаються.

Поняття «гроші» викликало у дітей посмішки на обличчях і жваве обговорення. Одне з найприємніших і найлегших понять для дошкільнят. 93,74% дали чітку, змістовну відповідь на поставлені питання. Проводячи опитування, ми звернули увагу, на те, що гроші і в розмовах і в житті дошкільнят посідають важливе місце. Свої мрії і бажання діти пов'язують з грошима.

Аналізуючи результати експрес діагностики, ми побачили те, що уявлення дітей про людські чесноти, такі як самостійність, співпереживання поверхневі. У досить ранньому віці у дошкільнят виникає симпатія до тих хто його оточує, співчуття до батьків, ровесників. Лише

через певний проміжок часу, дитина починає розуміти, що буває боляче, що хтось може страждати, плакати і це розуміння спонукає її прийти на допомогу, втішити.

За результатами I частини дослідження була проведена освітня робота з дітьми. Суть її полягала у формуванні дитини дошкільника ціннісних орієнтацій та прищепленні їм базових ціннісних понять, таких як: «сім'я», «щастя», «здоров'я», «дружба», «співпереживання», «самотійність», «гроші». Метою роботи стало засвоєння дітьми ціннісних орієнтацій, ціннісних понять у більш широкому масштабі, вироблення відповідного ставлення до них. Акцент ставився на розвитку у дітей таких ціннісних орієнтацій, які досліджувались на першому етапі наукової роботи.

Освітня робота тривала протягом двох місяців. Тривалість занять – 20 хвилин, невеличкими підгрупами. У ході роботи було використано різні методи й прийоми: підбір актуальних книг, статей, оповідань, казок, віршів, загадок, приказок. Корекційна програма роботи з дітьми включала в себе такі напрямки роботи: казкотерапію, ігротерапію, застосування методів ігрової адлеріанської терапії у взаємодії з дітьми. Бесіди та обговорення з родинами тих чи інших моральних цінностей, якостей; різні рухливі ігри, малювання, ліплення. Обговорення змісту прочитаної психолого-педагогічної літератури використовувалось за потребою впродовж навчального року індивідуально та з підгрупами батьків.

На початку формальної частини дослідження нами була створена творча майстерня для дітей, які потребували психологічної підтримки (відчували труднощі у спілкуванні з батьками, однолітками, людьми що їх оточували).

Казкотерапія – один з найефективніших форм роботи з дітьми. Вона може використовуватись як під час групових, так і індивідуальних занять з дітьми. Казка дозволяє «програти» такі ситуації, яких немає в реальному

світі. Казка здатна допомогти емоційно пережити чужі труднощі, радощі, які стають усвідомленими й доступними для тендітної душі маляти. «Чужа душа перестає бути невідомою, а своя набуває незвичних якостей та властивостей», зазначає автор програми Л. Короткова.

Дошкільнята у доступній для них формі отримують психологічні знання, що дають можливість подолати почуття самотності, неповноцінності, невпевненості в собі; допомагають налагодити взаємозв'язок з батьками, однолітками.

Наступний метод, який ми використали під час нашого експерименту, це - ігротерапія. Вперше, як допоміжний метод в практичній діяльності дитячої психотерапії гра була застосована З. Фрейдом. Завданням її було виявити за допомогою ланцюга асоціації «справжнє джерело символічної гри». Згодом А. Фрейд використовувала гру, як основний метод психотерапії в дитячому віці. Суть її полягала в доведенні шляхом інтерпретації до свідомості дитини її власних дій, почуттів, конфліктів, що призводять до хворобливого стану [16, с.287].

Батьки, які мали змогу долучитися до нашого проекту зацікавились спільною роботою зі своїм малям. І в кінцевому результаті відбувся значний стрибок у формуванні ціннісних орієнтацій у дітей старшого дошкільного віку. Робота з батьками відбувалась в індивідуальному порядку, з урахуванням особливостей родини. Це в свою чергу сприяло посиленню виховної функції батьків, посилило важливість значення ціннісних орієнтирів загалом. Результатом індивідуальних бесід стало те, що у батьків виникло бажання самовдосконалюватись, працювати над собою заради емоційного комфорту своєї дитини і себе.

Були розроблені теми і зміст консультацій: « Особливості розвитку дітей дошкільного віку», « Сім'я – першооснова формування у дітей сімейних цінностей», Дитячий садок і сім'я - єдиний освітній простір".

При проведенні консультації батьки брали активну участь в обговоренні, влучно висловлювали свої думки, аналізували свої помилки у вихованні, планували як саме будуть застосовувати розроблені форми ефективної комунікації з дітьми.

Порівняльний аналіз отриманих результатів до і після проведення формувального експерименту свідчить про те, що відбулось значне зростання рівня засвоєння дітьми старшої групи ціннісних орієнтацій. Результат підтверджує методика «Закінчи історію», яка була проведена після дослідження. Методика використовується для того, щоб дошкільнята вивчили і усвідомили моральні норми. Дослідження було поділено на два етапи: перший етап був проведений наприкінці 2019, другий етап був проведений після формувального експерименту в 2020.

Табл. 2.1

До експерименту 2019 %	Бали	Після експерименту 2020	Бали
21,42%	3	77,5%	3
42,85%	2	10%	2
35,71%	1	12,5%	1

Правильно названа моральна норма, оцінка поведінки та її мотивація відповідає найвищому балу за шкалою від 1 до 3 становить 77,5%. Середній бал в 10,0% свідчить про те, що дитина спроможна назвати моральну норму, правильно оцінює поведінку, але не може її мотивувати. Низький бал 12,5% говорить про те, що дитина здатна оцінити поведінку інших дітей, при цьому виникають значні труднощі в мотивації і формулюванні моральної норми.

Плідна співпраця з батьками дала зрозуміти їм те, що формування у дітей позитивних моральних якостей не проходить без їх участі. Це кропітка непосильна праця, яка здійснюється у процесі цілеспрямованої, спланованої роботи.

	гр	Гр	гр	Гр	Гр	Гр	Гр.	Гр
Позитивний	68,4	14,2	80,4	25,7	47,0	5,7	86,5	14,1
Амбівалентний	25,6	38,0	9,7	27,6	41,4	56,1	14,5	23,8
Негативний	6,0	36,1	-	24,7	12,1	23,8	-	61,9

В таблиці добре видно, що більша частина дітей контрольної групи проявляє позитивні почуття до обох батьків на відмінно від експериментальної групи. Доля дітей, які мають амбівалентне ставлення до батька, перевищує долю дітей, що проявляють амбівалентні почуття до матері як у контрольній, так і в експериментальній групі. Якщо ставлення, яке отримує дитина від матері, носить позитивний характер в контрольній групі, то сприйняття дітьми ставлення батька дещо негативне. Пліч о пліч з позитивним сприйняттям почуттів йде амбівалентне, адресоване дитині від батька. За цих умов дітей, що сприймають позитивні почуття батька до себе, статистично менше порівняно зі схожим ставленням матері, але й достовірно більше дітей, що приймають амбівалентне ставлення до себе батька порівняно зі схожим ставленням матері.

Підбиваючи підсумки отриманих результатів, можна стверджувати те, що позиція обох батьків стосовно дитини значно різниться. Більшості чоловікам притаманні такі позиції у взаєминах з дітьми як: контроль поведінки, вимогливість, емоційна дистанційність; частіше за все у матері проявляється тривожність за дитину; вона не послідовна, не стабільна у взаєминах.

Встановлено, що приклад батьків, їх особистість визначають результативність виховної функції родини.

Висновки: моральне виховання – невід’ємна складова формування особистості. Саме вона є регулятором взаємин дітей з навколишнім світом; формує свідомість і визначає поведінку в цілому. Виховуючи свою дитину

батькам потрібно оперуватися високими моральними цінностями, такими, як: духовна підтримка, щира порада, доброзичлива увага, готовність прийти на допомогу, співчутливе ставлення. Саме завдяки цьому можна отримати від своїх дітей особливі «плоди» добродійності. Діти – віддзеркалення своїх батьків. Тому всі зусилля батьків повинні проявлятися не тільки на словах, а й у власних прикладах та вчинках.

Основою виховання є любов до свого маляти. Потреба в любові є однією з фундаментальних людських потреб. Її задоволення – це необхідна умова нормального розвитку дитини.

2.2 Ефективна співпраця дошкільних закладів освіти та сім'ї

Вихованість людини полягає в її духовності, гармонії моральних якостей, в душевній тонкості і здатності до самоконтролю, в відповідальності і почутті обов'язку перед суспільством, Батьківщиною. Всі ці якості виявляються в праці, спілкуванні з людьми, розумних потребах, культурі поведінки.

Культура поведінки в своїй основі має глибоко соціально-моральне почуття - повага до людини, до законів людського суспільства.

«Нравственность служит для того чтобы человеческому обществу подняться выше...» підкреслює В. І. Ленін. Тому прагнення людини до оволодіння культурою поведінки є не що інше, як прагнення до самовдосконалення особистості[1, с.48].

Справжня культура поведінки - органічна єдність внутрішньої і зовнішньої культури людини, вміння знайти правильну лінію поведінки і в нестандартній, але регламентованій правилами ситуації.

Вже в дошкільному віці дитину треба вчити таким навичкам і звичкам, які поклали б початок для подальшого вдосконалення особистості, загальному розвитку і виховання і відповідали нормам моралі. Антон Семенович

Макаренко вказував на те, що «культурное воспитание ребенка должно начинаться очень рано, когда ребенку еще очень далеко до грамотности, когда он только что научился хорошо видеть, слышать и кое-как говорить».

Перед вихователем і батьками постають наступні задачі для формування у дітей моральної поведінки:

- з перших днів життя дитини виховувати різноманітні позитивні звички, які допоможуть їй нормально рости і розвиватися;
- формувати у дітей культуру поведінки, виховувати їх в дома, в дитячому садочку, на вулиці, в громадських місцях, дотримуватись загальноприйнятих норм;
- вчити з повагою відноситись до оточуючих, зважати на їх справи, інтереси;
- виховувати колективні навички, культуру спілкування з дорослими і однолітками, товариськість, ввічливість, люб'язність, стриманість, делікатність, скромність, чуйність, вміння рахуватися з інтересами більшості;
- виховувати культуру діяльності (вміння поводитися з іграшками, книгами, своїми речами, майном дитячого садочка, готуватись до майбутньої діяльності, чітко і послідовно виконувати та закінчувати її, вміти домовлятися з дітьми, дотримуватися загального задуму, діяти відповідно до правил;
- виробити у дитини елементарні навички організації свого вільного часу з урахуванням режиму в дитячому садку і вдома;
- формувати у дитини розумні потреби і виховувати почуття обов'язку.

Вихованість не формується сама по собі, як вважає більшість батьків. Саме визначення «вихованість» говорить про те, що це результат довгої і наполегливої шліфовки людини, результат її виховання. На превеликий

жаль, деякі батьки рахують, що виховання культури поведінки і навичок спілкування, ввічливості, стриманості – це справа дорослих, тому і говорять: « Все прийде з віком, а поки що з нього спитаєш. Дитина ! » Тим часом дошкільник зростає і не знає найелементарніших і доступних для нього законів пристойності, наприклад: не підозрює про те що зустрівшись в дверях з дорослими, треба поступитися місцем; в вагоні, пробираючись до виходу, розштовхувати ліктями людей непристойно; з бутербродом або з морозивом заходити в громадські місця, де багато народу, не можна - можна стороннім ненавмисно забруднити одяг; привертати увагу оточуючих гучними розмовами - ознака невихованості, і ще багато чого дитина не знає ...

Перша коротка зустріч з вихователем дозволяє скласти враження про дитину як виховану так і не виховану. Поки воно складається за допомогою зовнішніх прикмет: вміння спілкуватись з дорослими, манера поведінки, зовнішній вигляд.

Якою б тямучою, розвиненою, зовні привабливою - дитини не була, але якщо вона втручається в розмову дорослих, не вміє чемно звернутися з питанням, чи не знає як вітатися зі старшими, не в міру багатослівна, то така дитина справляє неприємне враження. Про неї говорять: «Не вихована».

Ось чому, піклуючись про гармонічний розвиток дитини, необхідно приділяти достатньо уваги не тільки її фізичному і моральному здоров'ю, естетичному та інтелектуальному розвитку. Цього мало. Треба вчити її зовнішнім формам вираження виховання.

Якщо дошкільника своєчасно не навчити правилам поведінки, як поводити себе в суспільстві, то він мимоволі буде вчиняти так, як не треба.

Завдання педагога - пояснити батькам, наскільки важливо вже зараз вчити дитину поводитися стримано, дотримуючись загальноприйнятих норм поведінки[20, с.15] .

Вплив батьків на формування особистості дитини багатогранний. Недарма кажуть: діти - дзеркало батьків. Їх звички, жести, спосіб спілкування дитина починає переймати тоді, коли ще не здатна оцінювати, наскільки вони гарні і моральні. Ось чому так важливо дорослим поглянути на себе зі сторони.

Формування поведінки не може здійснюватися у відриві від виховання дитини в цілому. Між внутрішньою культурою і зовнішніми формами її прояву існує тісний зв'язок. Якщо від дітей вимагають зовні пристойних форм поведінки, то цим неодмінно впливають і на їх внутрішній світ. Не можна навчити дитину чинити правильно без моральної оцінки власних вчинків. Моральний розвиток відбувається правильно лише тоді, коли дорослі приймають до уваги вікові можливості дітей, їх особливості [18, с.4].

У бесідах з батьками вихователь говорить їм, про те, що вже в ранньому дитинстві дитина здатна засвоювати елементи моральної поведінки, найпростіші правила спілкування з оточуючими.

У два-три роки малюк здатний виявляти елементарні почуття чуйності, доброзичливості, симпатії, прив'язаності, поваги до всіх членів сім'ї, до однолітків. Якщо його правильно виховують, він намагається вести себе так, щоб заслужити схвалення близьких.

У три-чотири роки дитині доступні деякі нескладні форми організованої поведінки як: не розмовляти голосно, не штовхати перехожих. Діти цього віку можуть дружно грати з однолітками, здатні поділитися іграшкою, проявити турботу.

П'ятирічні діти можуть оцінювати свої і чужі вчинки, тому особливо важливо формувати в них сприйнятливність до позитивних прикладів і негативне ставлення до поганих. У них з'являються оціночні судження про власну поведінку: "Я повадився добре"; "Своїм вчинком я засмутив маму".

Дитина відчуває сором за те, що погано себе поводи́ла, за те що образила товари́ша або підвела маму, не виконавши обіцянку.

П'ятирічки тягнуться до спільної діяльності з однолітками, беруть участь в загальному задумі гри і підкоряються її правилами. Основою таких відносин є товари́ськість, вміння співпереживати, здатність допомогти.

Дорослі не повинні допускати прояву у дитини таких якостей, як настирливість, розв'язність, безцеремонність, зухвалість, жадібність, споживацтво, лінощі, брехливість, егоїзм, марнославство, тому, що вони гальмують його моральний розвиток [28, с.436].

До кінця старшого дошкільного віку у дітей проявляється ще більш висока усвідомленість вчинків. У цей період особливо важливо формувати у них критичне ставлення до того, що недозволено, використовувати ситуації, коли дитина може дати оцінку власним діям.

Корисно, щоб дорослі спонукали дитину оцінювати той чи інший його вчинок: "Кому ти допомагав сьогодні в дитячому садку ? " ; "Як би ти вчинив на місці цієї дівчинки ? ". Дошкільник здатний керуватися в своїх діях такими мотивами: "Мама буде незадоволена. Значить це не можна"; "Не можу, тато не дозволить".

Дошкільний навчальний заклад – відкритий освітній простір, завдяки якому педагогічний колектив і сім'я рухаються в одному напрямленні. Вони об'єдналися і взаємодіють задля гармонійного і всебічного розвитку дитини, її потреб та інтересів. Виховна функція дитячого садка і родини делегується, при цьому сім'я виступає свого роду замовником якісної дошкільної освіти для своєї дитини, а ДНЗ – виконавець цієї роботи [40, с.27] .

Функції співтовариства Дитячого дошкільного закладу з сім'єю :

1. Інформаційна – передбачає усвідомлення дорослими того, що дитини, її життя і здоров'я – найвища цінність. Дорослі повинні об'єднатись задля спільної мети і діяти разом.

2. Входування родини в освітнє середовище – передбачає знаходження прийнятнoго стилю взаємин з дитиною з боку дорослих та між собою.
3. Активна свідома позиція сім'ї щодо педагогічного колективу.

Взаємодія педагогічного колективу ДНЗ і сім'ї передбачає вирішення наступних завдань:

- Формування у батьків уявлення про співпрацю з дитячим дошкільним закладом;
- Індивідуальний підхід до кожної родини;
- Розширення уявлень батьків про власне чадо, її можливості, майбутні перспективи;
- Популяризація дієвих педагогічних концепцій сімейного виховання;

Форми співпраці ДНЗ з батьками бувають такими:

День відкритих дверей. Дана форма роботи проводиться один раз на рік спільними зусиллями педагогічного колективу, батьків, вихованців. Суть її полягає в піднятті іміджу закладу.

Просвітницька педагогічна наочність. Стенди, різноманітні групові куточки, тематичні виставки, фото колажі, електронні проекти на офіційному сайті дитячого садочка.

Індивідуальне консультування. Робота з батьками, допомога у вихованні дитини.

Групове консультування – здійснюється на основі диференціації, має спеціалізоване направлення. Проводиться у два етапи. I – педагог ознайомлює батьків з питаннями, які є актуальними для виховання їх дітей. II – відбувається обговорення виховних ситуацій, проблемних питань з даної тематики.

Дискусія – пошук вирішення конкретної педагогічної ситуації.

Батьківська конференція – обмін досвідом у вихованні дитини в родині батьків з педагогічним колективом дошкільного закладу.

Батьківський семінар-практикум. Використовується для набуття батьками практичних знань, умінь, навичок щодо організації та проведення дозвілля в родині.

Лекторії. Поглиблення і систематизація знань батьків щодо виховання підростаючого покоління.

Отже, провідною ідеєю педагогічної взаємодії дорослих в навчальному процесі з дитячим навчальним закладом – спільне творення щасливого світу дитини.

ВИСНОВКИ

У процесі написання магістерської роботи ми дійшли наступних висновків:

1. Досліджено проблему сімейного виховання у педагогічній науці та практиці. Дошкільне дитинство є фундаментальним періодом у формуванні особистості. Саме в цей час закладаються основні якості людини, основи світосприйняття, ставлення до себе та навколишнього світу. Завдяки інтенсивному розвитку фізіологічних та психологічних якостей дітей у цей віковий період (відбувається становлення мовленнєвої діяльності, мислення, уяви) це стає можливим. В період дошкільняти закладаються основи свідомості і самосвідомості (дитина усвідомлює суспільні

цінності, починає керуватися в своїй поведінці моральними нормами).

2. З'ясовано поняття «сім'я», «шлюб», «сімейне виховання». Сім'я - це інтегрована, багатогранна система міжособистісних відносин, яка набагато складніша ніж шлюб. Різниця полягає в тому, що сім'я об'єднує не тільки чоловіка дружину, але й їх дітей, а також інших родичів та близьких. Крім того, сім'я являється соціальною клітиною суспільства, є дуже близькою до "оригіналу" моделі всього суспільства, в якому вона існує. Шлюб - суспільно визнаний і санкціонований юридично союз, який має на меті створення сім'ї, її узаконення в суспільстві.
3. Виявлено завдання сімейного виховання в дошкільному віці. До них відносять всебічний розвиток особистості, що включає в себе духовне багатство, моральну чистоту і фізичну досконалість. Досягнення цієї цілі має на меті здійснення таких завдань, як фізичне, розумове, моральне, трудове, естетичне, патріотичне, правове, економічне виховання.
4. Визначено засоби і методи сімейного виховання. Моральне виховання – невід'ємна складова формування особистості. Саме вона є регулятором взаємин дітей з навколишнім світом; формує свідомість і визначає поведінку в цілому. Виховуючи свою дитину батькам потрібно оперуватися високими моральними цінностями, такими, як: духовна підтримка, щира порада, доброзичлива увага, готовність прийти на допомогу, співчутливе ставлення. Саме завдяки цьому можна отримати від своїх дітей особливі «плоди» добродійності.
5. Охарактеризовано прийоми ефективної співпраці дошкільних навчальних закладів з родинами. Провідною ідеєю педагогічної

взаємодії дорослих в навчальному процесі з дитячим навчальним закладом - спільне творення щасливого світу дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеєнко Т. Ф. Педагогічні проблеми молодії сім'ї: навч. посіб. К. : Інститут педагогіки, 1994. 114 с.
2. Амонашвили Ш. А. Размышления о гуманной педагогике : М. : Изд. Дом Шалвы Амонашвили, 1996. 494 с.
3. Андреева Г. М. Социальная психология : учеб. М. : Аспект-Пресс, 2004. 364-368 с.
4. Аркин Е. А. Родителям о воспитании: воспитание ребенка в семье от года до зрелости : М. : Учпедгиз, 1957. 366 с.

5. Артемова Л. В. Моральне виховання дошкільників : К. : Рад. школа, 1974. 104-108 с.
6. Артемова Л. В. Історія педагогіки України : К. : Либідь, 2006. 416-425 с.
7. Артемова Л. В. Соціалізація дитини в родині. Дошкільне виховання. 2004. № 3. С. 3-5.
8. Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідельнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) : К. : Видавництво, 2012. 4-30 с.
9. Ващенко Г. Виховний ідеал : підр. для педагогів, вихователів, молоді і батьків : П. : Полтавський вісник, 1994. 190 с.
10. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: посіб. для студ. вищ. навч. закл. Д. : Коло, 2006. 609 с.
11. Волкова Н. П. Педагогіка для студентів вищих навчальних закладів : К. : Академія, 2003. 193 с.
12. Врочинська Л. І. Садок і родина: виховуємо дітей гуманними. Дошкільне виховання. 2006. № 6. С. 11-15.
13. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник : К. : Либідь, 1997. 375 с.
14. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття) : К. : Райдуга, 1994. 61 с.

15. Держинський Ф. Е. Письмо С. С. Держинской от 15 декабря 1913 г. – Дневник. Письма к родным. Держинський Ф. Е. М. : Свеча, 1958, 185 с.
16. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч.- посібник. К. : Академвидав, 2004. 351 с.
17. Джуринский А. Н. Развитие образования в современном мире: навч. посіб. М. : Владос, 1999. 200 с.
18. Коваленко О. В. Ні, «сліпому» вихованню. Дит. садок. 2003. № 36 (228). Вересень. С. 4.
19. Кононко О. Л. Стратегічна мета виховання - життєва компетентність дитини. Дошкільне виховання. 2002. № 5. С. 11-13
20. Косарева О. Л. Педагогічні умови формування гармонійних взаємин батьків з дітьми старшого дошкільного віку. К. : АПТ України, 2006. 20 с.
21. Конституція України : офіц. текст. К. : КМ, 2013. 68 с.
22. Концепція дошкільного виховання в Україні : Проект. К. : Освіта, 1993. 16 с.
23. Макаренко А.С. Книга для родителей: М. : Правда, 1971. 445-448с.
24. Макаренко А. С. Методика виховної роботи : К. : Рад. школа, 1990. 366 с.
25. Макаренко А. С. Педагогическая поэма : М. : ИТРК, 2003. 719-724с.
26. Макаренко А. С. Прапори на баштах : М. : Веселка, 1981. 559-568 с.
27. Островська Л. Ф. Виховання культури поведінки дошкільників. К. : Рад. школа, 1975. 120 с.

28. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : підручник. К. : Академвидав, 2013. 464 с.
29. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145 – VIII. Голос України. 2017. 27 верес. С. 10-25.
30. Сімейний кодекс України : офіц. вид. К. : Велес, 2018. 135 с.
31. Сухомлинський В. А. Батьківська педагогіка : К. : Рад. школа, 1978. 292 с.
32. Сухомлинський В. А. Сердце отдаю детям: К. : Рад. школа, 1988. 270 с.
33. Стельмахович М. Г. Народна дидактика : К. : Т-во “Знання” УРСР, 1985. 49 с. (Серія VII “Педагогічна”; № 6)
34. Стельмахович М. Г. Педагогіка життя : К. : Т-во “Знання” Української РСР, 1980. 48 с. (Серія VII “Педагогічна”)
35. Стельмахович М. Г. Сім’я і родинне виховання в Україні з найдавніших часів до XIX ст. Рідна школа. 1992. № 3 – 4. С. 14– 19.
36. Титаренко Т. М. Нравственное воспитание дошкольников в семье. К. : Рад. школа, 1985. 23- 60 с.
37. Толстой Л. Н. Роль примера и подражания в воспитании : М. : Педагогические сочинение, 1953. – 500 с.
38. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посібник. Т. : Академія, 2000. 308-325 с.
39. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори: у 2 т. / за ред. О. І. Піскунова : К. : Рад. школа, 1983. Т 1, 1983. 489 с.
40. Щербань П. М. Національне виховання в сім’ї. К. : Борівітер, 2000. 26-30 с.

Додаток А

Експрес діагностика сфери ціннісних орієнтацій дошкільника

Опис методики

Матеріал: 17 сюжетних картинок в графічному, чорно-білому виконанні за характеристиками ціннісних орієнтацій: родина, щастя, здоров'я, дружба, співпереживання, краса природи, краса мистецтва, краса

техніки, зовнішня краса людини, самостійність, допитливість, творчість, цілеспрямованість, впевненість, рішучість, наполегливість, гроші.

Порядок проведення: перед дитиною викладаються 17 сюжетних картинок.

1серія

Інструкція для дітей: На картинці художник зобразив те, що є для нього важливим у житті. Уважно розглянь їх та вибери картинку про:

1. Родину. Що означає це слово?

Далі після кожного називання дитині цінності її просять пояснити це поняття: "Що означає це слово? (Поясни, як ти це розумієш? Що це таке?)".

2. Щастя.

3. Здоров'я.

4. Дружбу.

5. Співпереживання.

6. Красу природи.

7. Красу мистецтва.

8. Красу техніки.

9. Зовнішню красу.

10. Самостійність.

11. Допитливість.

12. Творчість.

13. Цілеспрямованість.

14. Впевненість.

15. Рішучість.

16. Наполегливість.

17. Гроші.

Інтерпретація:

У бланку методики виставляємо бали за виконання

„0” балів – не вибирає картинку, відповідно названого поняття, не пояснює поняття;

„1” бал – вибирає картинку (передбачену експериментатором, або робить інший вибір) та пояснює поняття відповідно до ситуації, яка намальована на картинці;

„2” бали – вибирає картинку (передбачену експериментатором, або робить інший вибір) та дає узагальнене пояснення поняття.

2 серія

Інструкція для дітей: Відбери 8 самих головних для тебе картинок. Послідовно їх виклади.

Інтерпретація:

У бланку методики виставляємо бали за виконання

„0” балів – не відбирає картинку;

„1” бал – відбирає картинку (5-8 місце);

„2” бали – відбирає картинку (1-4 місце).

Додаток Б

Опитувальник для батьків

Анкетні дані про дитину

Прізвище, ім'я дитини _____

Дата народження, точний вік дитини _____

Склад сім'ї на даний момент _____

Мати _____

Батько _____

Назвіть, будь-ласка дорослих, пов'язаних з Вашою дитиною, та вкажіть, ким вони є стосовно дитини, їх прізвище, ім'я, вік.

Дорослі, з якими дитина проживає	Дорослі, які пов'язані з дитиною, але не проживають з нею

Назвіть, будь-ласка, дорослих, які на Вашу думку, відіграють важливу роль у житті вашої дитини та запишіть про кожного з них інформацію:

Прізвище, ім'я, по-батькові, професія, чим займається _____

Зміни в складі сім'ї з моменту народження (де і з ким проживала)-

Житлові умови в сім'ї на даний момент:

- Окрема _____ квартира
- Кількість _____ кімнат
- Кількість _____ членів _____ сім'ї
- Чи є у дитини своя кімната _____

Медичні відомості про дитину

Надайте, будь-ласка інформацію про медичну історію Вашої дитини. Відмітьте вік, коли мав місце випадок травматизму або хвороби та запишіть будь-яку додаткову інформацію про це.

Які захворювання перенесла Ваша дитина _____

Відомості про інтереси та особливості виховання в сім'ї

Мотиви вибору імені дитини, хто запропонував ім'я _____

Хто в сім'ї та якими лагідними словами називає дитину _____

Відмітьте особливості виховання дитини (на думку членів сім'ї):

- Сильні
сторони _____
 - Слабкі
сторони _____
 - Як Ви зазвичай заохочуєте
дитину _____
 - Як Ви зазвичай караєте
її _____
 - Що Вас дратує в поведінці дитини
найбільше _____
 - Позитивні риси Вашої дитини (на Вашу
думку) _____
 - Негативні риси Вашої дитини (на Вашу
думку) _____
 - Тривожні думки та переживання з приводу
дитини _____
-

Надайте, будь-ласка інформацію про інтереси Вашої дитини. Які захоплення має?

- Що, Ваша дитина любить найбільше _____
- Що, Ваша дитина найбільше не любить _____
- Улюблена дитини _____ гра
- Улюблена іграшка (річ). Історія її появи _____
- _____
- Улюблена _____ казка, книжка _____

Якщо Ви хочете додати додаткову інформацію, відомості, які на Вашу думку мають значення, будь-ласка напишіть _____

Дякуємо Вам за УВАГУ!

Додаток В

Сімейний тест ставлення

0. Ця людина дуже хороша.
1. Ця людина дуже добра.
2. Ця людина завжди допомагає іншим.
3. Ця людина поводить себе краще за всіх.
4. Ця людина ніколи мене не підводить.
5. Ця людина заслуговує на хороший подарунок.
6. З цією людиною добре гратись .

10. Мені подобається пригортатись до цієї людини.
11. Я люблю, коли мене цілує ця людина.
12. Іноді я хочу спати з цією людиною.
13. Я хочу, щоб ця людина була біля мене завжди.
14. Я хочу, щоб ця людина турбувалась про мене більше, ніж про когось.
15. Я хотів(ла) би, щоб мій майбутній чоловік(дружина) нагадував мені цього члена сім'ї.
16. Мені подобається, коли ця людина лоскоче мене.

20. Ця людина іноді дуже багато шумить.

21. Ця людина іноді сперечається зі мною.
22. Ця людина іноді псує мені задоволення.
23. Ця людина іноді втрачає терпіння.
24. Іноді ця людина дуже багато скаржиться.
25. Ця людина іноді занадто сердиться.
26. Ця людина безпідставно бурчить.

30. Іноді у мене виникає бажання, щоб ця людина пішла.
31. Іноді я ненавиджу цю людину.
32. Іноді мені хочеться побити цю людину.
33. Я був щасливий, якби цієї людини не було в сім'ї.
34. Іноді ця людина дуже набридає.
35. Мені хочеться сердитись на цю людину.
36. Ця людина може дуже розлютити мене.

40. Ця людина добра до мене.
41. Ця людина ніколи не ображає мене.
42. Ця людина дуже любить мене.
43. Ця людина готова допомогти мені.
44. Ця людина любить бавитись зі мною.
45. Ця людина дійсно розуміє мене.
46. Ця людина завжди вислуховує мене.

50. Ця людина любить балувати мене.
51. Ця людина любить міцно мене обіймати.
52. Ця людина любить допомагати мені купатись.
53. Ця людина любить полоскотати мене.
54. Ця людина любить зі мною спати.
55. Ця людина хоче бути завжди зі мною.

56. Ця людина турбується про мене більше, ніж про когось іншого.
60. Ця людина любить дражнити мене.
61. Ця людина інколи сварить мене.
62. Ця людина не погоджується зі мною, коли мені хотілось б.
63. Ця людина не завжди допомагає мені, коли в мене труднощі.
64. Ця людина іноді бурчить на мене.
65. Ця людина іноді на мене злиться.
66. Ця людина дуже зайнята, у неї не залишається часу на мене.
70. Ця людина часто б'є мене.
71. Ця людина дуже часто карає мене.
72. Ця людина вважає мене нерозумним.
73. Цю людину я боюсь.
74. Ця людина робить мене нещасливим.
75. Ця людина завжди незадоволена мною.
76. Ця людина недостатньо любить мене.
80. Мама хвилюється, що цей член сім'ї може захворіти.
81. Мама хвилюється, щоб ця людина не потрапила під машину.
82. Мама хвилюється, що цей член сім'ї може вдаритися і щось собі пошкодити.
83. Мама хвилюється, що з цією людиною може щось трапитись.
84. Мама боїться дозволити цьому члену сім'ї гратися з розпеченими дітьми.
85. Мама боїться дозволити цьому члену сім'ї дуже багато пустувати.
86. Мама хвилюється, що цей член сім'ї дуже багато їсть.
90. Про цього члена сім'ї тато нерідко безпідставно хвилюється.
91. Цьому члену сім'ї тато приділяє дуже багато уваги.

92. Цього члена сім'ї тато дуже балує.
93. З цим членом сім'ї тато проводить дуже багато часу.
94. Цього члена сім'ї тато любить найбільше.
95. Про цього члена сім'ї тато часто і безпідставно хвилюється.
96. Цьому члену сім'ї мама приділяє дуже багато уваги.
97. Цього члена сім'ї мама дуже балує.
98. З цим членом сім'ї мама проводить дуже багато часу.
99. Цього члена сім'ї мама любить найбільше.

Додаток Г

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, _____, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, УСВІДОМЛЮЮ, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
 - самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
 - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
 - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
 - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
 - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
 - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
 - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
 - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
 - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

- запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
- не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
- не підроблювати документи;
- не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
- не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки ;
- не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
- не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
- не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
- не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
- не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

(дата)

(підпис)

(ім'я, прізвище)